

ПРЯМІ ДИРЕКТИВНІ АКТИ У МОВЛЕННІ ПІДЛІТКІВ

Актуальність статті зумовлюється спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень складових мовної комунікації різних вікових груп.

Метою даної статті є опис деяких особливостей функціонування прямих директивних мовленнєвих актів у мовленні підлітків. Матеріалом дослідження слугують висловлення підлітків у сучасному художньому англомовному дискурсі (серія романів Джоан Ролінг про Гаррі Поттера).

Основною характеристикою директивного мовленнєвого акту є вплив на партнера комунікації. Він спрямований на те, щоб, з урахування комунікативної інтенції мовця, змусити адресата виконати дію [3, с. 59]. Інтенції становлять сенс мовленнєвої дії, адже учасники спілкування виводять їх на підставі тих засобів, які мовець вибирає для оголошення своїх намірів [10, с. 143].

В залежності від способу вираження директивні акти поділяють на прямі та непрямі. Прямий вплив на співрозмовника передбачає, що у відкритій формі мовець виражає побажання чи вимогу здійснення дії, пов'язане з характером його комунікативної поведінки. За своїм характером висловлювання є конкретним та не передбачає переносного сприйняття вжитих мовних засобів [11, с. 121-122]. Прямі мовленнєві акти передаються засобами, де семантика висловлення (спонукальна форма речення, наявність дієслова, що номінує дію адресата тощо) відповідає ілюктивній силі мовленнєвого акту, який легко розпізнається адресатом [4, с. 1005, 1, с. 11].

Центральне місце серед засобів спонукування належить дієслівній формі наказового способу. Така граматична форма речення використовується для вираження команд, інструкцій, наказу тощо. Проілюструємо сказане наступним прикладом:

"For heaven's sake, Harry," said Hermione, exasperated, as one of Ron's bishops wrestled her knight off his horse and dragged him off the board.

"Go and find Justin if it's so important to you"

So Harry got up and left through the portrait hole, wondering where Justin might be. [5, с. 167]

Наведене висловлювання виконує функцію прямого директива. Адресант Герміона наказує Гаррі виконати дію – піти і знайти Джастіна, яка відразу ж виконується адресатом. Директивний акт виражений спонукальною формою речення.

Наше дослідження показало, що прямі директивні мовленнєві акти складають 60% мовлення підлітків. Ми стверджуємо, що на вживання прямих директивних актів у мовленні підлітків впливають наступні чинники комунікації:

1) соціальний статус учасників комунікації

Для функціонування директиву важливий не статус адресанта-адресата окремо один від одного, а співвідносний статус мовця щодо положення адресанта. Тобто наявність авторитетної позиції адресанта і відсутність права адресата здійснювати дію, що порушують цю позицію [3;84]. Ми виділяємо такі ситуації:

○ *підліток – підліток (рівні за соціальним статусом)*

Harry looked from their petrified faces to the red envelope.

"What's a Howler?" he said.

But Ron's whole attention was fixed on the letter, which had begun to smoke at the corners.

"Open it," Neville urged. "It'll be over in a few minutes."

Ron stretched out a shaking hand, eased the envelope from Errol's beak, and slit it open. Neville stuffed his fingers in his ears. A split second later, Harry knew why. He thought for a moment it had exploded; a roar of sound filled the huge hall, shaking dust from the ceiling. [5, с. 75]

Комунікація відбувається у стінах школи. Учасники мовленнєвого акту - Невіл та Рон, які є однокласниками. "Howler" – це лист – плакальник, який вибухає при відкритті. Його надсилають студентам, що зробили якусь нерозумну помилку. Висловлюванням "open it" Невіл переконує ровесника відкрити конверт, знаючи що ефект триватиме недовго (всього декілька хвилин), оскільки вже сам отримував його.

○ *підліток – дорослий (нерівні за соціальним статусом)*

Dudley stood with his nose pressed against the glass, staring at the glistening brown coils.

"Make it move," he whined at his father. Uncle Vernon tapped on the glass, but the snake didn't budge.

"Do it again," Dudley ordered. Uncle Vernon rapped the glass smartly with his knuckles, but the snake just snoozed on. [4, с. 27]

Наведений вище приклад відображає мовленнєвий акт між підлітком Дадлі та дорослим дядечком Верноном, сином та батьком. Дадлі – єдина в сім'ї примхлива дитина та звук, що всі його забаганки швидко виконуються. Тому батько не вагаючись виконує його накази "make it move", "do it again", не звертаючи навіть уваги, що має справу зі змією. Проте варто зазначити, що природа відносин між співрозмовниками є важливою умовою успішності директивного висловлювання. Тому наступним фактором вживання прямих директивів у мовленні підлітків є:

2) характер стосунків між адресантом-адресатом;

Ми виділяємо наступні мовленнєві акти, де стосунки між комунікантами, дають право адресанту займати авторитетну позицію, можливість здійснювати прямий директивний мовленнєвий акт.

○ **підліток – підліток-друг**

Harry snatched up his wand and turned. "Get out of the way!" he shouted at Ron and Hermione. They didn't need telling twice. Hermione, gasping for breath, her lip bleeding, scrambled aside, snatching up her and Ron's wands. Ron crawled to the four-poster and collapsed onto it, panting, his white face now tinged with green, both hands clutching his broken leg. [6, с. 285]

Висловлювання "get out of the way" є прямим директивним висловленням з перформативною функцією наказу. Гаррі, Рон та Герміона – найкращі друзі. Адресант Гаррі наказує їм забиратись геть зі шляху і не націлений на кооперацію. В силу дружніх відносин мовець має певні права наказувати адресатам, які не мають іншого вибору, крім того як виконати дію.

○ **підліток – підліток-недруг**

"Give it here" Harry yelled, but Malfoy had leapt onto his broomstick and taken off. [4, с. 234]

Наступний приклад ілюструє протилежну реакцію на директивне висловлювання. Гаррі та Малфой – вороги. Адресант наказує віддати м'яч. Проте адресат не виконує дію, що порушує умови успішного здійснення директивного акту. Умовами успішності мовленнєвого акту є компоненти семантичного розкладання перформативного дієслова. Кожен мовленнєвий акт має наступні умови: попередні (мовець вважає, що адресат може виконати дію), суттєві (адресат не виконає дію самостійно без спонукання) та умови щирості (мовець хоче, щоб адресат виконав дію). При виконанні цих вимог, перформативне висловлювання є успішним, проте якщо мовець не визнаний авторитетним чи не є щирим, то мовленнєвий акт вважається неуспішним. [4, с.24-25] В наведеному вище прикладу ми спостерігаємо порушення авторитетної позиції адресанта Гаррі.

Прикладом неуспішності директивного мовленнєвого акту є і спілкування підлітків з дорослими. Отже, ми виділяємо такі прямі директивні мовленнєві акти, де комунікантами є:

○ **підліток – дорослий-вчитель**

"Wha — no!" said Hermione, jumping up, "Hagrid, no, don't wake him, really, we don't need—"

But Hagrid had already stepped over the great trunk in front of them and was proceeding toward Grawp. When he was around ten feet away, he lifted a long, broken bough from the ground, smiled reassuringly over his shoulder at Harry and Hermione, and then poked Grawp hard in the middle of the back with the end of the bough. The giant gave a roar that echoed around the silent forest. [7, с. 694]

Хагрід – це хороший приятель та вчитель Герміони та Гаррі. Перебуваючи в екстремальних умовах, Герміона спонукає не виконувати дію. Директивний акт "no, don't wake him really, we don't need—" має граматичну форму заперечного речення. Проте Хагрід не зупиняється і будить гіганта. Директивний акт прохання є неуспішним, оскільки в даному випадку підліток не має авторитетної позиції адресанта. Мовець обрав неправильний тип іллокуції у наведеному мовленнєвому акті.

Розглянемо наступний приклад, учасниками спілкування являються:

○ **підліток – дорослий-рідня**

"Mum, can I have a Pygmy Puff?" said Ginny at once.

"A what?" said Mrs. Weasley warily.

"Look, they're so sweet. . . ."

Mrs. Weasley moved aside to look at the Pygmy Puffs. [8, с. 122]

Комунікантами є дочка Джіні та мати Місіс Везлі. Джіні просить у матері придбати Pygmy Puff – маленькі пухнасті м'ячики, які крутяться навколо себе та пищать. Мовленнєвою дією "Look, they're so sweet. . . .", вона спонукає Місіс Везлі поглянути на них і, розповідаючи що вони дуже милі, підсилює ефект спонукання до дії. Адже всі жінки люблять красиві речі. Цей приклад демонструє, що підліток має авторитетну позицію адресанта при розмові з дорослими, якщо перебувають у близьких стосунках з ними.

3) обставини спілкування комунікантів;

○ **у школі**

"Couldn't we make some more?" Ron asked Harry, ignoring Hermione. "It'd be great to have a stock of it. . . ."

Have a look in the book. . . ."

Harry pulled his copy of Advanced Potion-Making out of his bag and looked up Felix Felicis. [1, с. 125]

Наведений вище приклад показує, що підлітки використовують прямі директивні акти у стінах школи, на уроках. На занятті з виготовлення зілля, учням необхідно виготовити зілля удачі - Felix Felicis. Не знаючи процедури його приготування, Рон дає пораду-команду Гаррі подивитись у книжці.

○ **на дозвіллі**

"Show her acceleration, Harry!" Fred yelled as he whooshed past in pursuit of a Bludger that was aiming for Alicia. Harry urged the Firebolt forward as they rounded the Ravenclaw goal posts and Cho fell behind. [4]

Спілкування відбувається на спортивному полі під час змагання. Квідіч – дуже популярна гра серед учнів школи Горварду. Гаррі та Фред є членами спортивної команди, капітаном якої є Фред, тому має авторитет серед інших гравців. Висловлювання "show her acceleration" є наказом. Адресантом є Фред, а адресатом Гаррі. Він через певні перешкоди (погану погоду) не бачить куди має спрямувати свою мітлу (the Firebolt), тому мовленнєва дія Фреда спонукає його прискорити швидкість. Адресат реалізує комунікативну інтенцію мовця.

Проаналізувавши практичний матеріал ми можемо стверджувати, що підлітки вживають директивні мовленнєві акти для досягнення своїх намірів. Чинниками, що впливають на вибір підлітком прямого директивного висловлювання є соціальний статус комунікантів, характер стосунків між ними та обставини спілкування учасників комунікації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Jacob L. Mey. Concise Encyclopedia of Pragmatics. – Elsevier Ltd., The Boulevard, Langford Lane, Kidlington, Oxford, 2009. – 1183.
2. Joan Mulholland. A Handbook of Persuasive Tactics. A Practical Language Guide – New York– London, the Taylor & Francis e-Library, 2005. – 403 p.
3. John R. Searle. Indirect speech acts. Academic Press, 1975. – 82 p.
4. Rowling J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1998. – 257 p.
5. Rowling J.K. Harry Potter and the Half-Blood Prince / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2005. – 607 p.
6. Rowling J.K. Harry Potter and the Order of Phoenix / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2003. – 638 p.
7. Rowling J.K. Harry Potter and the Philosopher's Stone / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1997. – 215 p.
8. Rowling J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1999. – 317 p.
9. Гладуш Н.Ф. Прагматичні аспекти висловлення і дискурсу. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2005. – 200 с.
10. Таценко Н.В. Основи теорії мовного дискурсу. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 178 с.
11. Шунейко А.А., Авдеенко І.А. Механізми комунікативного впливу. ГОУВПО «КНАГУ», 2008. – 247 с.

Юлія Осокіна
(Київ)

КУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КІНОТЕКСТІВ РІЗНОЖАНРОВИХ ФІЛЬМІВ

Відомо, що кіно стало наймасовішим з мистецтв, постачальником моделей поведінки для середнього носія сучасної культури. Саме кінематограф і його більш пізні відгалуження – телебачення – є джерелом більшості текстових ремінісценцій (цитат, алюзій, згадувань), що функціонують у повсякденній комунікації [2, 8]. Тому багато дослідників, таких як Г. Слишкін та М. Єфремова, говорять про культурно детерміноване уявлення про кінотекст, яке існує у свідомості носія мови і реалізується в комунікації. На думку Г. Слишкіна, для кінотексту більшою мірою, ніж для звичайного вербального тексту, характерна залученість у процес міжкультурної комунікації [2, 9].

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі кінематографу як одного з напрямів міжкультурної комунікації. Переклади кінотекстів різножанрових фільмів є цікавим матеріалом для дослідження типів еквівалентності, інтерференції, а також для виявлення й зіставлення тенденцій перекладу з точки зору перекладацьких стратегій адаптації.

Об'єктом цього дослідження є лінгвокультурні особливості англійських та українських кінотекстів різножанрових фільмів.

Предметом дослідження слугують адаптації, задіяні при перекладі англійських кінотекстів засобами української мови.

У 90-х роках ХХ століття в перекладацьких дослідженнях став активно розвиватись культурологічний напрям. Численні перекладацькі концепції, присвячені проблемам міжкультурної комунікації, мають багато спільного з концепцією культурного перенесення. Услід за дослідниками М. Еспань і М. Вернер, визначаємо культурне перенесення як історичний об'єкт, який конкретизується в текстах, документах, потім – у колективному ідеологічному дискурсі, беручи участь в процесі побудови референції [7].

Така інформація може бути зумовлена як національною мовою і культурою, тобто, міститися в мовних реаліях, фразеології, ідіоматиці тощо, так і цілком залежати від автора, що свідомо вводить у текст натяк на певний мовний, літературний, соціально-історичний факт [3, 10]. Перекладач володіє культурною компетенцією, якщо він усвідомлює культурно специфічні елементи значення лексичних одиниць, особливості форм тексту, має відповідні знання стосовно традицій мовної взаємодії та володіє соціокультурними знаннями.

У комедійному кінотексті гумор відтворюється із урахуванням особливостей менталітету країни перекладу. Надзвичайно важливим є знання перекладачем розмовної лексики, володіння великим обсягом лінгвокраїнознавчої екстралінгвістичної інформації та вмінням розкодувати дотепи та підтекст. Наприклад, у романтичній комедії «Щоденник Бріджет Джонс» режисера Шерон Магуаєр («*Bridget Jones's Diary*») так описується один з головних персонажів, Марк Дарсі: «*Pretty nasty beast, apparently*». В українському перекладі студії «Гуртом» чуємо: «*Певно, злий як нес*». Такий вибір відповідника пояснюється великою кількістю українських фразеологізмів, головним компонентом яких є саме іменник «собака» (голодний, як собака; жити, як кіт з собакою; жаживе, як на собакі; злий, як собака; змерзнути, як собака і т.д.) [6, 430].

Типово українські фразеологічні порівняння з розмовної лексики використано і в перекладі наступної фрази Марка: «*Mother, I do not need a blind date. Particularly not with some verbally incontinent spinster... who smokes like a chimney, drinks like a fish... and dresses like her mother.*» – «*Мамо, я не люблю побачень невідомо з*